

ԻՆՏԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլ, կես տարվանը 6 ռուբլ:

Առանձին համարները 5 կոպեկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմյանից համադրություն մեջ:

Օտարադատարարը ընկնում են ուղղակի
Тифлисе. Редакция «Мшак»

Խմբագրատունը բաց է առաօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի եւ տոն օրերից):

Հայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լիարժեքով:

Հայտարարութիւնների համար վճարում են
խրախուսիչ քանակ 2 կոպեկ:

“ՄՇԱԿ”

ԼՐԱԳԻՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ

1881 թ. է. Ն.

(ՏԵՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)

Կը հրատարակվի նոյն գիրքով և նոյն պրոգրամայով ԱՄՆՆ ՕՐ (բացի տոն և տոներին հետևող օրերից):

ՊՐՕԳՐԱՄԱՆ. I. Տեղեկեան կարգադրութիւններ, II Առաջնորդող յօդուածներ, III Ներքին տեսութիւն, IV Արտաքին տեսութիւն, V Խառն լուրեր, VI Հեռագիրներ, VII Ֆինիստոն և Բանասիրական, VIII Յայտարարութիւններ:

ԼՐԱԳՐԻ ԳԻՆԸ, տարեկան 10 ռուբլ, կես տարվանը 6 ռ., հինգ ամս. 5 ռ., չորս ամս. 4 ռ., երեք ամս. 3 ռ. երկու ամս. 2 ռ. և մի ամս. 1 ռուբլ:

Գրվել կարելի է խմբագրութեան մէջ հետևել հասցեով. Тифлисе, редакция «Мшак».

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՇԵՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԳԱԿՈՒԹԻՒՆ

Սպասում ենք.— Ներքին տեսութիւն.— Նամակ Նոյնուց: Ներքին լուրեր.— Արտաքին տեսութիւն.— Միջնորդ Կատարան.— Մշակիչ հեռագիրներ.— Յայտարարութիւններ.— Բանասիրական և Գրական: Բեկ:

ՍՊԱՍՈՒՄ ԵՆՔ

Քաջանայութիւնից հրաժարեցրած տեր-Յովհաննէս Սարգսեանի քաջանայի ծուխը դեռ

ԴԱՆԻԹ ԲԵԿ

ՊԱՏԱՐԱԿԱՆ ՎԵՊ

(1722—1728)

Ե.

Առաւօտ էր: Արեգակի առաջին ճառագայթները կորչում, անհետանում էին մութագոյն մառախուղի մէջ, որ պատել էր Ղարաբաղի լեռների գագաթները: Խիտ անտառները դեռ մրափում էին գիշերային մռայլի մէջ: Ծառեր չէին երևում: Սար, դաշտ և հովիտ ընկղմւած էին մի լայնատարած, մառախուղապատ ծովի մէջ:

Հեռուից սև թռեղի նման երևում էին Չալաբիանիների*) օբսաները: Ամեն մի գիւղի հովիտները, առանձին խումբեր կազմելով, տարածել էին իրանց չափերը աղբիւրների ձուր, խոտաւէտ արօտամարգերի վրա: Մի լեռնադաշտի վրա ցրված էին ցեղի պետի, Ֆաթալի-խանի, չառըները: Նրանք թէ իրանց ձեռք և թէ նիւթով, որից պատրաստված էին, զանազանվում էին հասարակ մահկանացուների չափերից: Նրանք աւելի փառաւոր, բարձր և ընդարձակ էին:

Խանը դեռ քնած էր: Նրա բազմաթիւ կիկները, վաղուց արդէն զարթնելով, զբաղված էին իրանց տնտեսութիւնով: Վրանների առջև, բաց օդի մէջ, օջախները ծխում էին: Այդ օջախները:

*) Չալաբիանիների ցեղը, մինչև այսօր կա Ղարաբաղի մէջ և յայտնի է որպէս մի վայրենի և աւագակարար ժողովուրդ: Նրանք կազմում են պարսից հեծելազօրքի քաջ և ամենաբնորոք մասը:

անհամբերութեամբ սպասում է թէ ինչ վճիռ կը տայ Լեյծիա-ծինը Սամբէ վարդապետի արած կամայականութեանը:

Տօն օրերը մօտենում են, ծուխը մնում է առանց քաջանայի, երբ սովորաբար ծխատէր քաջանան մնում է իր ծխականների տները և օրհնում է այդ տները: Թէև լսեցինք, որ Սամբէ վարդապետը, առանց ծուխի կամքը հարցնելու, կամայական

ների կազմութիւնը խիտ պարզ էր. հարկ գետնի վրա շարված էին երկաթեայ եռասաններ, որոնց տակին կրակ էր վառվում և տաքացնում էր նրանց վրա դրած մեծ և փոքր կաթնամաները:

Ամբողջ փայտակարանի բռնապետի կնիկները, որոնք ամեն յարմարութիւն ունէին իրանց արտադրութեան մէջ բոլոր աշխատութիւնները աղախիկների ձեռքով կատարելով, բայց զարձակ հաւատարմով մնալով աւանդական սովորութիւններին, իրանց գործը իրանց ձեռքով էին կատարում: Քաղաքակրթութեան բացակայութիւնը ազատ էր պահել նրանց տնտեսական թէ քնքշութիւնից և թէ ծուլութիւնից: Բայց պետք է նկատել, որ աշխատում էին պատաները միայն, իսկ աւելի մանկահասակները կամ դեռ քնած էին կամ զբաղված էին իրանց առաօտեան զարդարանքով:

Չափերը, որոնց մէջ գետնեղված էր կանանոցը, բոլորովին առանձնացած էին խանի միւս վրաններից: Նրանք թուով քսանից աւել կը լինէին, որոնց իւրաքանչիւրը յատկացրած էր նրա կնիկներից մէկի բնակութեան համար: Աղաւթի հայ վաճառականների Սպահանից և Հնդկաստանից բերած թանգազին փառչաները զարդարում էին այդ շքեղ օթեակները, որոնց մէջ ապրում էին երկրի ամենազեղեցիկ կնիկներից: Ընտրեալները, Չափերը կիսաբոլորակի ձեռք շարված էին մինչև միւսի մօտ, թողնելով մէջ տեղում հրապարակի նման ընդարձակ տարածութիւն: Խոտերը այդ տարածութեան վրա կտնկելով, բոլորովին սևացել էին և կպել գետնին: Այստեղ խառնափաթոր կերպով շարվում էր, վերվերվում էր և խլրտում էր մի ամբողջ լեզուն: Այստեղ կարելի էր տեսնել մի բազմութիւն ամեն ազգից և ամեն գոյնի.— սևամորթ և սպիտակամորթ աղախիկներ, ներքինի ծառաներ, Աֆրիկայի խորքե-

կերպով ընդդէմ հայոց լուսաւորչական եկեղեցու դարեւոր սկզբունքի, տեր-Յովհաննէսի տեղը մի այլ քաջանայ է նշանակել, այն է տեր-Լեյծիկին, բայց մենք, պատկանելով տեր-Յովհաննէսի ծուխին, մեզ իրաւունք ենք համարում առաջուց հրապարակապէս յայտնել, որ թէև սնձնական կերպով ծանօթ ենք տեր Լեյծիկի հետ, շատ յարգում ենք նրան, համարում ենք նրան մի պատուական մարդ և մեր երիտասարդ քաջանաների թուով լաւերից մէկը, բայց հայոց լուսաւորչական սկզբունքը հաւատարմութեամբ պահպանելու պարտաւորութիւն ունենալով ստիպված կը լինենք մերժել տեր Լեյծիկին մեր տան մուտքը, երբ նա կը գայ մեզ մօտ տօն օրերին մեր տունն օրհնելու դիտաւորութեամբ: Նա մեզանից ընտրված քաջանայ չէ, նա մեզ վրա նշանակված քաջանայ է. իսկ դա բոլորովին հակառակ է լուսաւորչական եկեղեցու ոգուն: Ծուխը մի անշունչ առարկայ, մի անբան տաւար չէ, որին մի որ և է Սամբէ կարողանար կամայական կերպով, առանց նրա կամքը

հարցնելու, անցկացնել միւսի ձեռքից միւսի ձեռքը:

Յոյս ունենք, որ տեր Յովհաննէսի ծուխին պատկանող մնացած անդամներն էլ, ով որ ճշմարիտ հայ-լուսաւորչական է, ում որ թանգ է մեր եկեղեցու հնադարեան ընտրողական սկզբունքը,— ամենքն էլ մեր օրինակին կը հետևեն, մեզ պէս կը վարվեն և տօն օրերին կը մերժեն տեր Լեյծիկի առջև իրանց տների դռները բաց անելու, թէև անձամբ մենք նրան յարգում և պատուում ենք:

Այն ժամանակ մենք կը տեսնենք թէ ով է աւելի հաւատարիմ մնացել լուսաւորչական եկեղեցու դարեւոր ազգային հիմնարկութեան ոգուն, ընդդէմ զանազան բազմախնդիր Սամբէների և Մանկունիների հրէշաւոր կամայականութեան մենք, թէ նրանք, որոնք կրնադունեն տեր Լեյծիկին իրանց տանը, այն տեր Լեյծիկին, որին մի որ և է Սամբէ նշանակել է մեր գլխին, առանց մեզ հարցնելու թէ արդեօք կամենում ենք մենք նրան թէ ոչ և արդեօք համաձայն ենք մենք փոխել մեր քաջանային, որին հրաժարեցրել

մատերը միշտ կարող էին գրգռել վախճան կրքեր, որոնք թուլացած, բթացած էին հարեմի իշխանի մէջ, որը միայնակ տիրում էր ինիկների մի ահագին երանակի վրա:

Աւելի խորհրդաւոր նշանակութիւն ունէին նրանց միւս զարդարանքները: Թանգազին ակնբոլ զարդարած, պարանոցի մանակները ունէին իրանց չաբքում մի տեսակ ոսկուց շինած խաղաղական թեւաման, որի մէջ դրած էին կախարակաւ բծաւններ: Թէ բազուկների վրա, թէ թեքների վրա (արմուկներից դէպի վեր) բոլորն էլ ապարանջաններ ունէին, այն զանազանութեամբ, որ թեքների ապարանջանները կրում էին հագուստի վրայից, իսկ բազուկներին մարմնի վրա: Բացի դրանից, թեքների ապարանջանները զարդարած էին գոյնզգոյն յուլուններով, որոնք դիւթական նշանակութիւն ունէին: Մատանիներին թիւ չը կար, բացի դրանից, բոլորի ոտների մեկը սրունքները նոյնպէս զարդարած էին գոյնզգոյն յուլուններով: Մի քանիսը ունէին համաձայն իր եր, այսինքն ակնբոլից, ոսկուց և մարգարիտներից հիւսված մի զարդ, որ գնեւերանների ժապաւէնի նման ձգել էին իրանց ուսից և կապել աջ թեքի տակ: Կնիւր, որպէս մի կախարդական էակ, բառի բուն նշանակութեամբ, իր զարդերի մէջ էր ամփոփել իր բոլոր գործութիւնը: Այդ զարդերը ոչ միայն աւելի փայլ էին տալիս նրա գեղեցկութեանը, այլ պահպանում էին նրան չար աչքից, սիրելի էին կազուցանում նրան իր իշխանի աչքում և ազատ էին պահում միւս կնիկների նախանձից ու նենգաւոր որդայնիներից: Երեք հայ ոսկերիչներ, իրանց աշակերտների հետ, խանի բանակի մէջ,

*) Վերջ սրունքները գեղեցկութեան մի նշան համարվելով, մահմեդական կնիկները արհեստական կերպով հաստացնում են նրանց, վերից միշտ պինդ կապած ունենալով, և արհեստը բնականաբար հաւաքվելով ոտների ստորին մասնէն, հաստացնում է սրունքները:

*) Պարսից լեզուով ամբողջ գրքեր կան գրված, որոնք բացատրում են այս և այն գոյնը, այն և այն մասալի կախարակաւ նշանակութիւնը:

բայ... ասաց նա երեսը ծռմուկով:

